

A Ko ha Lotu kimu'a pea toki ikuna:

❖ Ko e fakafo'ou 'o e fuakava (Siosiu 5:1-9)

- Neongo kuo laka hake 'i he ta'u 'e 40 talu mei he'enau mavahe mei 'Isipite, ka na'e te'eki ai ke hu 'a 'Isileli ki he Fonua 'o e Tala'ofa. Ko 'eni, na'e molomoloki ia 'e honau va'e. Kuo taimi ke to'o atu 'a e "manuki 'o 'Isipite" pea fakafo'ou 'a e fuakava mo e 'Otua (Siosiu 5:9).
- Kimu'a pea kai 'a e 'uluaki Lakaatu, na'e kamu 'a e kakai tangata 'Isileli, he na'e 'ikai lava ke ma'u ia 'e ha taha ta'ekamu ('Ekesotosi 12:48). Ka koe'uhi ko 'enau fakafisi ke hu ki Kenani 'i he fuofua taimi, na'e maumau 'i ai 'a e fuakava, pea na'e 'ikai kamu ha 'Isileli 'i he feitu'u maomaonganoo (Siosiu 5:5).
- Ke fakafo'ou 'a e fuakava, na'e fie ma'u ke toe fai 'a e faka'ilonga fakatu'asino ko ia (Senesi 17:10). Na'e fakamu'omu'a 'e he ngaue ko 'eni 'a e me'a na'e mahu'inga Kiate kitautolu, ko ha sipinga ia ke muimui ki ai: "Ka mou fuofua kumi 'a hono pule'anga mo 'ene ma'oni'oni, pea 'e foaki 'a e ngaahi me'a ni kotoa pe kiate kimoutolu foki" (Matu 6:33).

❖ Ko e 'Uluaki Lakaatu 'i Kenani (Siosiu 5:10-12)

- Mei 'Isipite ki Kenani, na'e muimui 'a 'Isileli 'i ha founa "chiastic", 'o toe fakahoko 'a e ngaahi me'a na'e hoko 'i he fakahokohoko 'e taha: 'Isipite = > kamu mo e Lakaatu => Kolosi 'i he Tahi Kulokula => Toafa => Kolosi 'i Soatani => Kamu mo e Lakaatu => **Kenani**.
- Ko e 'uluaki Lakaatu ko ha faka'ilonga ia 'o e fakatau'atana'i mei '**Isipite**. Ko e Pāsová hono uá, na'e kãtoanga'i 'e he to'utangata fo'ou, ko ha faka'ilonga ia 'o 'enau ma'u 'a e Fonua 'o e Tala'ofá.
- Taimi nounou kimu'a pea tutuki ia, na'e 'oange 'e Sisu ha 'uhinga fo'ou ki he ouau ko 'eni, mo ha ngaahi faka'ilonga fo'ou: na'e hoko 'a e lami ko e maa, pea hoko 'a e tato ko e uaine.
- 'Oku nau hoko he taimi ni ko e fakataipe 'o e sino mo e ta'ata'a 'o hotau Huhu'i, 'a ia 'oku ne 'omi kitautolu mei 'Isipite. ('a ia, mei he'etau angahala), pea 'omi kitautolu ki he Fonua 'o e Tala'ofa (1 Kolinito 11:23-26)

E Lotu 'i he lotolotonga 'o e ngaahi mo'unga::

❖ Ko ha 'olita ki he lotu (Siosiu 8:30-31)

- Na'e fekau 'e Mosese 'i he'ene hu ki Kenani, ke langa ha 'olita 'i he Mo'unga 'Epale, pea ke 'oatu 'a e fakafeta'i ki he 'Otua (Teu. 27:5-7). Ko e ha 'i he Mo'unga 'Ipale kae 'ikai 'i Kelisimi?
- Ko e 'olita mo e ngaahi lao na'e pau ke tohi 'i ha maka fakamanatu pea lau ki he kakai na'e fekau'aki ia mo e ngaahi tapuaki mo e fakamala'ia (Teu. 27:12-13). Na'e foaki 'a e tapuaki kia Kelisimi, pea na'e fakamala'ia 'i 'a 'Ipale.
- Na'e hoko 'a Sisu ko e fakamala'ia kiate kitautolu, koe'uhi ke tau lava 'o ma'u 'a e tapuaki (Kaletia 3:13-14). Ko e 'olita ko 'eni, kiate kitautolu, ko ha 'imisi mahino ia 'o e feilaulau 'a Sisu ma'atautolu.
- 'I he lotolotonga 'o e ikuna, na'e feinga 'a 'Isileli ke toe fakatapui kinautolu ki he 'Otua. Ko ha fakaafe eni kiate kitautolu ke tau fa'ifa'itaki ki he'enau fa'ifa'itaki'angá, 'o toe fakatapui kitautolu ki he 'Otuá, 'o 'ikai fakafo'ituitui pē, kae toe pehē foki ki he tu'unga ko e kakai fili 'a e 'Otuá.people.

❖ Manatu'i 'a e fono (Siosiu 8:32-35)

- Hili hono langa 'o e 'olita 'i he Mo'unga 'Ipale, na'e fokotu'u 'e Siosiu ha ngaahi maka 'o palasita 'aki 'a e lami. Na'a ne tohi leva kiate kinautolu ha tatau 'o e fono [Teutalonome, 'a ia na'e kau ai 'a e Fekau 'e Hongofulu mo e ngaahi fono kehekehe, fakataha mo e ngaahi tapuaki mo e fakamala'ia] (Siosiu 8:32; Teu. 27:2-3).
- Faka'osi, na'e lau 'a e fono ki he kakai, 'o vahevahe ki he kongá 'e ua taha 'i he tafa'aki mo'unga takitaha (Siosiu 8:33-35). 'I he founa ni, na'e fakafo'ou ai 'a e fuakava 'i he vaha'a 'o e 'Otua mo hono kakai.
- Ko ha uiui'i foki 'eni kiate kitautolu. 'I he'etau hoko ko e toenga 'o e kakai 'o e 'Otua, kuo pau ke tau toutou fakafo'ou 'etau fuakava mo la, 'o manatu'i 'a e founa kuo Ne tataki ai kitautolu ki he mama'o ko 'eni pea mo e ngaahi tapuaki kuo Ne foaki mai kiate kitautolu.
- Makehe mei he'etau fakafo'ou fakafo'ituitui, 'oku toe 'omi foki 'e he Lotu Ma'oni'oni 'a e momeniti makehe ko ia 'o e fakafo'ou ko e kakai 'o e 'Otua.

E Ko ha feitu'u makehe ke lotu ai:

❖ Ko Hono Fokotu'u 'o e Potu Tapu (Siosiu 18:1)

- Na'e ikuna'i 'e 'Isileli 'a e fonua. Na'e vahevahe 'a e vahefonua ki he ngaahi matakali tu'u - ki - mu'a taha, neongo na'e te'eki ai ke ma'u 'e he matakali 'e fitu honau 'inasi. Ko e kau tau 'a Lupeni, Kata, mo e vaeua matakali 'o Manasé na'e pau ke 'ave kinautolu ki honau ngaahi tofi'a 'i he tafa'aki 'e taha 'o Sioatani.
- Kimu'a pea mavahevahe 'a e ngaahi fa'ahinga, na'e fakahoko ha ngaue makehe mo mahu'inga: ko hono langa 'o e Tapanekale, ko e uhuhonga 'o e lotu 'a 'Isileli (Siosiu 18:1).
- Ko e Potu Tapu, ko e nofo'anga 'o e 'Otua, ko e feitu'u ia 'o e uouangataha 'a ia na'e kau fakataha ai 'a e tokotaha kotoa pe 'i he lotu. Ka ne ta'e'oua 'a e 'i ai 'a e 'Otuá, na'e ta'e'uhinga 'a hono ma'u 'o e fonuá.
- 'I he 'aho ni, 'i he taimi 'oku kei 'i ai ai ha kau saieniti fakaonopooni mo fakaonopooni ke ikuna'i, 'oku matu'aki mahu'inga ke tukutaha 'etau tokanga ki he Potu Tapu Fakalangi, 'a ia 'oku taukapo ai 'a Sisu ma'atautolu.